

Jan Dumolyn en Jelle Haemers, *Communes and Conflict. Urban Rebellion in late Medieval Flanders* Ed. by Andrew Murray en Joannes van den Maagdenberg [Historical Materialism Book Series, Vol. 289.] (Leiden [etc.]: Brill, 2023). 470 pp. ISBN 9789004677913.

DOI: 10.52024/pqwhpk91

Dit boek bevat de Engelse vertaling van twaalf tussen 2005 en 2017 verschenen artikelen, deels geschreven door een van de twee auteurs, deels door beiden samen. Deze twaalf zijn hier aangevuld met een voorwoord, een eerste hoofdstuk door Andrew Murray en een dertiende, niet eerder gepubliceerde bijdrage.

Strikt genomen is het werk geen nieuwe monografie over het onderwerp, maar het is een opmerkelijk samenhangend geheel. Door zijn kwaliteit levert het beslist een belangrijke bijdrage aan de stadsgeschiedenis van de Lage Landen, maatschappelijke groepen in Vlaanderen (met interessante uitweidingen over de rurale klassen) en verschijnselen als oppositie en opstand. Deze kern wordt aangevuld met andere publicaties van de twee auteurs en werk van andere historici. Het boek is veel meer dan de som der delen.

Omdat het boek vijftien jaar aan publicaties samenbrengt, is het methodologisch zeer waardevol. Het is als een bloem die langzaam opengaat tot de bloemblaadjes al hun pracht laten zien. Het is fascinerend en leerzaam om te zien hoe de op archiefmateriaal gebaseerde en begripsmatige grondslag van de schrijvers met elke nieuwe bijdrage wordt versterkt en uitgebreid. Telkens wordt gewerkt met stevige empirische onderbouwing, op basis van documentatie variërend van archiefbronnen tot narratieve bronnen. Vanaf de eerste hoofdstukken putten ze uit bronnen, vakgebieden en specialismen die niet eerder zijn ingezet bij onderzoek naar de geschiedenis van stedelijke conflicten. Opvallend en interessant op methodologisch niveau is dat ze de werken aanhalen van de gerenommeerde Gentse rechtshistoricus R.C. Van Caeneghem. Die heeft zich nooit op hun onderzoeksterrein gewaagd, maar zijn boeken krijgen door de overwegingen van deze auteurs nieuwe relevantie. De manier waarop ze het terrein van de Vlaamse middeleeuwse literatuur – in de breedste zin – voorzien van nieuwe elementen, zoals protestliederen, de werken van rederijkers, leuzen, verdient veel lof. Dit alles vertaalt zich bijvoorbeeld in een heuse begrippenlijst van het protest, van de ‘rochellene’ tot de leuze, via gedichten en pamfletten. Een benadering die ook gebaseerd is op een

analyse van de gebruikte taal en het ritme ervan (ik verwijs hier naar het citaat waarmee Murray zijn inleiding opent). Bronnen die soms al lang beschikbaar waren, maar tot nu toe buiten beschouwing bleven, worden hier wel meegenomen, en zowel deze verbreding van het bronnenmateriaal als de manier waarop ermee wordt omgegaan is een onmisbare methodologische verrijking. Hierin ligt ook de didactische bijdrage van dit boek voor de jongere generaties historici.

Dumolyn en Haemers nemen een bijzondere plaats in onder de Belgische historici, wat de publicatie van deze bundel in een reeks over 'historisch materialisme' rechtvaardigt. Behalve – uiteraard – in de inhoud, zit het historiografische en methodologische belang van het werk ook in het korte Hoofdstuk 1 door Murray en in het voorwoord van de auteurs. Zij stellen daarin dat ze '[u]ndogmatics readings of historical materialism' geven en benadrukken dat ze op grond van hun karakter ageren tegen autoriteit en machtsmisbruik. Deze zelfverklaarde persoonlijke betrokkenheid, waarvan ze zich bewust zijn, leidt niet tot de dogmatische methode die Stalin uitdroeg in *Over het dialectisch en historisch materialisme*. De auteurs en Murray analyseren hun eigen methoden. Ze leggen sterke nadruk op het belang van methodologische en kritische vorming geboden door de Gentse school, vanaf Pirenne, via W. Blockmans, W. Prevenier, A. Verhulst en R.C. Van Caeneghem en zeker ook hun leermeester Marc Boone. Ze zeggen ook een vernieuwde en uitgebreide prosopografische methode toe te passen van diepgaande vergelijkende beschouwingen, belichting van nieuwe elementen zoals netwerken en politieke facties, naast een linguïstische en culturele benadering die kijkt naar de vorm die herinnering en emoties aannemen, wat er gezegd en gedacht wordt en hoe dat gebeurt, daarbij de taal of talen en denkwijzen van de tegenstander lenend of zich er juist tegen afzettend. Niet alleen de ideologische schema's worden bestudeerd, maar ook de manieren waarop ze tot uitdrukking komen; manieren die net zo betekenisvol zijn als de inhoud van de ideologieën zelf.

Dumolyn en Haemers benadrukken dat de vertogen niet los kunnen worden gezien van onderzoek naar sociale en materiële realiteiten. Dit historisch materialisme is verre van dogmatisch of simplistisch en staat in grote lijnen open voor de technieken en methoden van de traditionele mediëvistiek, maar ook voor tal van denkers, van Max Weber tot Charles Tilly, wiens naam al op de eerste pagina van het boek worden genoemd, of Bourdieu (enzovoort). Terecht benadrukt Murray hun 'methodologische pluralisme' als invalshoek. Zowel Dumolyn en Haemers als Murray houden vast aan het begrip 'cultuur', de cultuur

van de rebellie: het boek bevat zeer sterke pagina's die duidelijk de sluimerende aanwezigheid van rebelse ideologie of praktijken in 'vredetijd' laten voelen, een noviteit waarvoor de twee auteurs lof verdienen. Net als Bakhtin kennen ze cultuur en andere elementen van de 'superstructure' een plaats toe die in de traditionele, simplificerende marxistische historiografie ondenkbaar is. De auteurs gebruiken het begrip klasse met grote omzichtigheid. Een van hun belangrijkste bijdragen is immers te laten zien hoe alles wat niet tot de dominante stedelijke 'klasse' behoort, bestaat uit groepen die min of meer van elkaar gescheiden zijn of zelfs tegenover elkaar staan, maar toch met elkaar verweven zijn, waarbij de ene groep de andere meeslept, die op haar beurt de eersten afremt of juist profiteert van hun rebellie.

Zoals Dumolyn en Haemers duidelijk maken ging het niet om rebellie gericht op regimeverandering, maar om het bewerkstelligen van veranderingen in de zittende macht die niet voor elk van de samenstellende elementen van de stedelijke bevolking positief uitpakten. Er is geen betere manier om te laten zien dat deze benadering van het 'historisch materialisme' vruchtbaar en gerechtvaardigd is en dat, in de woorden van Laurent Ripart, 'nog steeds een vruchtbaar conceptueel hulpmiddel is voor de studie van prekapitalistische samenlevingen'.

Michel de Waha, Université Libre de Bruxelles.

Ulbe Bosma, *The World of Sugar. How the Sweet Stuff Transformed Our Politics, Health, and Environment over 2,000 Years* (Cambridge/Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2023). 448 pp. ISBN 9780674279391.

DOI: 10.52024/s94d8q75

When you read this book review, you will probably already have digested a fair amount of sugar. The sweet stuff is everywhere, not just in our food, but also in advertisement. Diabetes type 2 and obesity are becoming more and more chronic and problematic. Discussions on a sugar tax are ongoing in many countries or has indeed been implemented. In the Netherlands, oddly enough, soft drinks that are so-called 'light' or sugar free, are also taxed. Still, sugar is easily available and it is very hard indeed to do without.